

УДК 37.013:929:37Маркуш+929:37Бугайко(045)

Розман Ирина Іллівна

*кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри філологічних дисциплін та соціальних комунікацій
Мукачівський державний університет*

Розман Ирина Ильинична

*кандидат педагогических наук,
доцент кафедры филологических дисциплин и социальных коммуникаций
Мукачевский государственный университет*

Rozman Iryna

*PhD in Pedagogy, Senior Lecturer of the
Philological Sciences Department
Mukachevo State University*

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПЕРСОНАЛІЇ (НА ПРИКЛАДІ О. І. МАРКУША ТА Т. Ф. БУГАЙКО)

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ИССЛЕДОВАНИЯ ПЕРСОНАЛИИ (НА ПРИМЕРЕ А. И. МАРКУША, И Т. Ф. БУГАЙКО)

THEORETICAL–METHODOLOGICAL BASES OF STUDY ON PERSONNELS (EXAMPLE OF O. MARKUSHA AND T. BUGAYKO)

Анотація. У статті розглянута діяльність українських педагогів Маркуша О. І. та Бугайко Т. Ф., які зуміли внести свій особистий вклад у розвиток педагогічної науки, зосередивши свою увагу на вихованні учнів засобами мистецтва слова та вмінням організувати навчально-виховний процес у позаурочний час. Акцентована увага на основних працях педагогів та їх значенні у розвитку педагогічної думки України.

Ключові слова: педагогічна діяльність, персоналії, вклад, мистецтво слова, підручники.

Анотация. В статье рассмотрена деятельность украинских педагогов Маркуша А. И. и Бугайко Т. Ф., которые сумели внести свой личный вклад в развитие педагогической науки, сосредоточив свое внимание на воспитании учащихся средствами искусства слова и умением организовать учебно-воспитательный процесс во внеурочное время. Акцентировано внимание на основных работах педагогов и их значении в развитии педагогической мысли Украины.

Ключевые слова: педагогическая деятельность, персоналии, вклад, искусство слова, учебники.

Summary. The article deals with the activities of Ukrainian teachers such as O. Markusa and T. Bugayko, who managed to contribute their personal contribution to the development of pedagogical science, focusing on the education of students by means of art of the word and the ability to organize the educational process in extra time. The emphasis is on the main works of teachers and their significance in the development of Ukrainian pedagogical thought.

Key words: pedagogical activity, personalities, contribution, word art, textbooks.

Вступ. Друга половина минулого століття була пов'язана із загальним процесом демократизації життєдіяльності радянського суспільства, викликаної «хрущовською відлигою». З середини 60-х років ХХ століття загальноосвітня школа відмовляється від професіоналізації; навчально-виховний процес характеризується більшою прагматичністю; теоретичними відомостями, які не давали можливості використовувати набуті знання на практиці. Переважає авторитарний стиль

управління освітніх установ, домінують репродуктивні методи навчання. З'являються нові аспекти вивчення педагогічної думки щодо історії радянської освіти. Провідні партійні діячі тримали під контролем розгляд питань освіти та виховання.

Виклад основного матеріалу. «Проте вже у 60-і роки ХХ ст. у вивченні персоналій педагогів-класиків з'являється тенденція до висвітлення взаємозв'язку педагогічних поглядів того чи іншого вченого з розвитком науки. Зразком таких досліджень

можуть бути праці про персоналії А. Макаренка, Г. Сковороди, Т. Шевченка, І. Франка (Є. Жураківський, С. Чавдаров, А. Красновський, Г. Паперна та ін.). У контексті загальнонаукових реформаційних процесів до історико-педагогічного дискурсу вводиться розгляд педагогічних поглядів представників дореволюційної доби: Б. Грінченка, О. Маковея, Я. Чепіги та ін. Спостерігається тенденція до збільшення узагальнюючих праць монографічного характеру, присвячених педагогічним персоналіям Т. Шевченка, М. І. Пирогова, К. Д. Ушинського, М. О. Корфа, І. Франка» [2, с. 74].

У другій половині ХХ століття в освіті після застійного суспільно-історичного процесу, у вивченні та опануванні персоналій педагогіки, домінує саме така думка, що мала задовольнити партійні органи влади: суб'єктивність поглядів на вчення того чи іншого педагога, афішування тільки позитивних результатів педагогічної науки тощо. Основою досліджень мали бути встановлені наукові кліше і загальноприйняті факти.

Вже у часи «перебудови» почали з'являтися об'єктивні судження у дослідженні педагогічних персоналій.

Сучасні вітчизняні учені помітно просунулися в розробці теоретико-методологічних принципів педагогічної персоналістики (Г. Белан, Л. Голубничая, Т. Завгородняя, Г. Постевка, Л. Смолинчук, О. Сухомлинская та ін.). У руслі наукового дискурсу вони визначають інструментарій і методичні підходи вивчення інтерпретації ідей і поглядів відомих і менш відомих педагогів, освітянських діячів. Переусвідомлення їх творчої спадщини відкриває нові підходи і можливості вивчення історико-педагогічних явищ минулого [7].

Кожне наукове дослідження вимагає вивчення проблеми в певній визначеній системі, тобто має мати методологічне підґрунтя. Тільки використовуючи концептуальні засади та методи можна здійснити певне дослідження. Під час роботи над темою необхідно опиратись на методологічну основу даного питання. О. Цокур слушно зауважує: «Найбільш важливими є вихідні теоретичні позиції дослідника, тому що від його світогляду, установок, цілей і завдань дослідження залежить спосіб, за допомогою якого він буде одержувати факти, тлумачити їх, робити висновки» [5, с. 17]. Кожна наукова галузь має свою методологію. Так, зокрема відома методологія філософії, методологія науки, методологія освіти, методологія педагогіки тощо. Так, на думку А. Хуторського, методологія освіти — це «система принципів, форм, методів і засобів освітньої діяльності, а також вчення (теорія) про цю систему» [6, с. 10].

У дослідженні персоналії та її спадщини необхідно спиратися на концептуально важливі загальнонаукові гносеологічні принципи історизму, об'єктивності, поєднання логічного, історичного та системності. Ми беремо за основу принцип історизму

та дидактизму, який будемо розглядати на відомих постатях середини ХХ століття: О. І. Маркуша та Т. Ф. Бугайко. Принцип об'єктивності сприяє усебічному врахуванню чинників та позитивних і негативних умов, суспільно-педагогічних причин, змісту і результатів діяльності даних педагогів. Принцип поєднання логічного та історичного забезпечить висвітлення фактів, які відтворюють історичний процес розвитку освіти, школи і навчання в Україні вказаного періоду.

Принцип системності допоможе з'ясувати та вивчити етапи становлення вчених-педагогів у контексті ідеї національної школи. В історії педагогіки біографічний підхід має аргументованість аналізу літературних джерел, спогадів на основі біографії особистості. Саме біографічний підхід з'ясовує неординарні події та факти, за якими можна вивчити закономірності відтворення головної суті творчості особистості, її самобутності та історико-соціальної зумовленості самореалізації [3, с. 238].

Ім'я Тетяни Федорівни Бугайко (1898–1972 рр.), доктора педагогічних наук, заслуженого вчителя України гідно входить до плеяди таких відомих імен як Ф. Ф. Бугайко, О. Р. Мазуркевич, А. Є. Пасічник, Б. І. Степанишин. Особистий фонд Т. Ф. Бугайко нараховує понад 200 документів, які зберігаються у Педагогічному музеї України. Науковець працювала до кінця свого життя в Київському педагогічному інституті ім. Горського, керувала кафедрою, створеною нею методики української мови і літератури, займалась дослідженням методики української літератури. Разом з Ф. Ф. Бугайко підготувала посібник «Українська література в середній школі: Курс методики» (1955, 1962), а також посібник для студентів і вчителів з методики.

Для того, щоб навчальні посібники носили стовідсотковий характер практичного застосування, вчена за сумісництвом працювала в школі, навіть на добровільних засадах була заступником директора школи з навчально-виховної роботи. Стрижем педагогічних підходів Т. Ф. Бугайко вважала практичні інтереси дитини у процесі навчання.

Широко відомі її праці з проблем майстерності вчителя, виховання засобами мистецтва слова. Принцип дидактичності чітко прослідковується у педагогічній діяльності Тетяни Федорівни. Доктор наук підготувала посібник «Бесіди з молодими словесниками про уроки літератури у 5–6-их класах» (1967 р.) та ряд педагогічних рекомендацій по вивченню творчості класиків української літератури: Т. Шевченка, І. Грабовського, М. Коцюбинського, Лесі Українки, Марка Вовчка, Глібова, Корнійчука та ін.

Тетяна Федорівна Бугайко була співавтором ряду шкільних підручників, хрестоматій з української літератури.

Підготовлений нею підручник «Українська радянська література для 10 класу» витримала 18 видань, а для 7-го — 11 видань.

На основі конструктивно-генетичного методу дослідження можна прослідкувати шляхи пошуку педагогом Т. Бугайко інноваційних способів актуалізації найкращого у педагогічній науці тих часів [4, с. 58].

Розроблені нею вказівки щодо викладання методики літератури у вищій школі опубліковані у працях «Практичні заняття з методики російської літератури» (1949), «Організація педпрактики студентів» (1952), «Роль педпрактики в підготовці вчителя» (1963) та ін.

Дослідження педагогічних, культурно-освітніх та психолого-етичних джерел спонукають до визначення основних напрямів науково-просвітницької діяльності Олександра Івановича Маркуша в педагогічному полі середини ХХ ст. [4]. Педагогічні наукові дослідження та творчість відомого закарпатського письменника, залишили глибокий слід в освіті, поєднуючи шкільницьку та плідну письменницьку і культурну діяльність спочатку в початковій школі, згодом — у горожанській школі (неповна середня школа).

Провідним методом вивчення спадщини О. Маркуша був обраний метод систематизації педагогічних видань та архівних джерел. Саме даний підхід допоможе нам представити більш повно педагогічні погляди та творчу діяльність педагога в єдності та цілісності тієї епохи [6].

Можемо стверджувати, що вся діалектика цілей і завдань педагога та письменника зумовлена переважно специфікою тогочасної ментальності мешканців Західної України. Виховні засади ґрунтувалися

на принципах народності, урахування вікових та індивідуальних особливостей учнів, принципу послідовності у вихованні, зв'язку виховання з життям, природовідповідності.

Починаючи з 20-х років сам чи у співавторстві, О. І. Маркуш, підготував і видав 23 підручники, навчальні посібники з різних дисциплін для початкових та горожанських шкіл.

Видавав популярний молодіжний часопис «Наш рідний край» та його додаток «Віночок для підкарпатських діточок».

О. І. Маркуш стає відомим на Закарпатті як прозаїк. Окремими виданнями виходять його збірки оповідань та повістей «Виміряли землю», «Ірину засватали», «Юліна».

О. Маркуш відомий також як перекладач творів угорських письменників. У 1960 р. за заслуги в розвитку літератури О. Маркуш нагороджений медаллю «За трудову відзнаку», а в 1970 р. — медаллю «За доблесну працю».

Висновки. Підсумовуючи вище сказане, узагальнюємо положення про те, що методологія дослідження обраної теми побудована на визначенні теоретичного та практичного значення педагогічної спадщини Т. Ф. Бугайко та О. І. Маркуша. Методологія прогнозує вивчення умов практичного використання науково-педагогічних ідей педагогів. В результаті даного опису доведено, що в науці переважають історико-педагогічні дослідження з проблематики історії української школи, історіографії персоналії педагогів, учених, які ратували за ідеї національного навчання та виховання.

Література

1. Балега, Ю. Творчість Олександра Маркуша / Карпати: літ.-худож. альм., Ужгород: Закарпат. обл. вид-во. — № 3. — 1958. — С. 68–74.
2. Белан Г. В. Провідні тенденції розгляду персоналії у науковому дискурсі Радянського періоду (1960–1980 рр.) / Актуальні проблеми сучасних історико-педагогічних досліджень URL: http://lib.iitta.gov.ua/6975/.../Збірник_Тез_%281%29... (дата звернення: 20.12.2017). — С. 73–75.
3. Богданець-Білокаленко Н. Теоретико-методологічні засади дослідженні персоналії (на прикладі Я. Чепіги) / Проблеми підготовки сучасного вчителя. — 2014. — № 9 (Ч. 2). — С. 238–245.
4. Гомоннай В., Росул В. Видатні педагоги України (XIX–XX ст.). Ужгород: Закарпаття, 2001. — 65 с.
5. Педагогіка вищої школи: навч. посібник / за ред. Курлянд З. Н.; авт. кол.: І. О. Бартенева, І. М. Богданова, І. В. Бужина та ін. О.: ПДПУ ім. К. Д. Ушинського, 2002. — 344 с.
6. Степанова Т. М. Трансформації змісту передшкільної освіти в історії розвитку вітчизняної дошкільної педагогіки (кінець XIX — XX століття): монографія. К.: Видавничий Дім «Слово», 2011. — 424 с.
7. Стражникова И. В. Вопросы персоналистического направления исследований в истории педагогики Западного региона Украины / Электронный научный журнал: «Apriori. Серия: Гуманитарные науки». URL: [www. Apriori — Jjournal.ru](http://www.Apriori-Jjournal.ru). — № 4. — 2014.